

Nauczyciel w warunkach współczesnych zmian społecznych

Słowa kluczowe: nauczyciel, edukacja, zmiana społeczna

Keywords: teacher, education, social changes

Zmiany we współczesnym szkolnictwie oraz ich tempo stawiają wiele wyzwań nauczycielom, którzy muszą elastycznie reagować na te zmiany i umiejętnie dostosowywać się do nowych wymagań, w jakich pracują. Zmieniająca się szkoła potrzebuje sprawnych nauczycieli, którzy w sposób odpowiedzialny i z troską o dziecko będą kreować nową rzeczywistość. Nauczyciel w warunkach współczesnych zmian społecznych ma być liderem, osobą, która będzie wskazywała kierunek zmian i będzie autorytetem dla najbliższego otoczenia. Bycie liderem, jak zaznacza J. Madalińska-Michalak¹, to nie tylko przywilej, ale i obowiązek, przede wszystkim obowiązek nieustannego rozwoju – osobistego i zawodowego. Warto zwrócić uwagę, że *rozwój* utożsamiany jest ze zmianą, z przejściem od gorszej do lepszej jakości. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli i znaczenia nauczyciela w sytuacji zachodzących zmian społecznych.

Zmiana społeczna to proces bezustannych przemian zachodzących w społeczeństwie, to przeobrażenia mające określone znaczenie społeczne. Najczęściej polega na powstawaniu, zaniku lub przekształcaniu określonych elementów życia społecznego. W ujęciu P. Sztompki² zmiana społeczna rozumiana jest jako różnica pomiędzy stanem systemu społecznego w jednym momencie czasu i stanem tego samego systemu w innym momencie. Jest to więc przejście od jednego stanu systemu do drugiego. Warto zauważyć, że zmiana społeczna może prowadzić zarówno do korzystnych, jak i niekorzystnych dla człowieka uwarunkowań. Człowiek żyje w świecie dokonujących się zmian społecznych, wśród których wyróżnić można z jednej strony – przechodzenie na kolejne szczeble rozwoju,

---

¹ J. Madalińska-Michalak, *Skuteczne przywództwo w szkołach na obszarach zaniedbanych społecznie. Studium porównawcze*, Wyd. UŁ, Łódź 2012.

² P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wyd. Znak, Kraków 2009, s. 437-438.

doskonalenie się społeczeństw, wszelkiego rodzaju postęp, z drugiej zaś – wzrost skali wojen, ataków przemocy i przestępczości, wzrost konsumpcjonizmu czy narastający kryzys wartości uniwersalnych. Każda społeczna zmiana stawia przed szkołą i nauczycielami nowe wyzwania. W obu tych podmiotach upatruje się bardzo ważnego czynnika rozwoju cywilizacyjnego. Jak zauważa J. Szempruch: „w kontekście dynamicznych zmian społecznych szkoła przestaje być instytucją, w której dokonuje się schematyczny przekaz wiedzy, natomiast staje się miejscem jej twórczego poszukiwania i samodzielnego konstruowania oraz środowiskiem życia społecznego młodzieży przebiegającego według wzorów kulturowych wyznaczonych przez szkołę i wpływy zewnętrzne”³. W takich realiach zmienia się także społeczna rola nauczyciela, od którego wymaga się „zaangażowania, aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, podejmowania wyzwań związanych ze stymulowaniem kompetencji uczniów do twórczego i refleksyjnego uczestniczenia w zmianach”⁴. Szkoła i nauczyciel to dwa najważniejsze filary szeroko pojętej edukacji. To one stanowią fundament wszelkich zmian, w których należałoby upatrywać postępu gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Edukacja, jak zaznacza Cz. Plewka⁵, stanowi o sile, tempie i kierunku rozwoju społeczeństwa. Jest to obszar, który zawsze będzie stał przed ciągłymi wyzwaniami, jakie wyznacza współczesny świat.

Problematyka związana ze sprawnym funkcjonowaniem systemu edukacji znajduje się w centrum uwagi wielu badaczy i teoretyków, jest też przedmiotem wielu debat i polemik. Sama edukacja jest procesem złożonym i niejednoznacznym, określanym na wiele sposobów, a jej definicje – jak zaznacza T. Hejnicka-Bezwińska – „mogą różnić się między sobą treścią, która jest zależna od przyjmowanych założeń światopoglądowych, filozoficznych oraz przywoływanego zaplecza teoretycznego”⁶. Z dużym jednak prawdopodobieństwem można przyjąć tezę, że w przypadku sukcesu wszelkich zmian, jakie dokonują się w edukacji, decydującą rolę odgrywa nauczyciel. S. Kaczor w swoich wystąpieniach niejednokrotnie podkreślał, że „w przemianach edukacji wszystko zaczyna się i kończy na nauczycielu”⁷. Z tym twierdzeniem, jak sądzę, zgadza się większość uczonych zajmujących się problematyką zawodu nauczyciela. W zmieniającym

³ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Wyd. Impuls, Kraków 2012, s. 8.

⁴ Ibidem, s. 8.

⁵ Cz. Plewka, *Uwarunkowania zawodowego rozwoju nauczycieli*, Wyd. IBE, Warszawa 2009, s. 27.

⁶ T. Hejnicka-Bezwińska, *Pedagogika ogólna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 35.

⁷ S. Kaczor, *Kształcenie nauczycieli do realizacji celów nauczania i wychowania*, [w:] F. Szlosek (red.), *Kształcenie nauczycieli a reforma systemu edukacji w Polsce*, praca zbiorowa z cyklu: Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli, Wyd. ITE, Radom 2000, s. 17.

się świecie od nauczyciela wymaga się przede wszystkim, by potrafił nadążać za zmianami, wskazywał kierunek zmian i co najważniejsze – był tłumaczem i interpretatorem zachodzących zjawisk. Jest to duża odpowiedzialność, wymagająca odpowiedniego przygotowania zarówno kandydatów do zawodu nauczyciela, jak i osób już zatrudnionych.

W ostatnim czasie problemem budzącym wiele emocji w Polsce jest reforma systemu edukacji. Efektem wprowadzanej we wrześniu 2017 roku reformy mają być zmiany w strukturze systemu szkolnego oraz zmiany programowe i metodyczne. Struktura polskiego systemu edukacji będzie obejmować:

1. ośmioletnią szkołę podstawową;
2. szkoły ponadpodstawowe, w tym:
  - czteroletnie liceum ogólnokształcące,
  - pięcioletnie technikum,
  - trzyletnią branżową szkołę I stopnia,
  - trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy,
  - dwuletnią branżową szkołę II stopnia,
  - szkołę policealną dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku⁸.

Każda reforma, o czym wspomina F. Szlosek⁹, powinna być inicjowana z myślą o podniesieniu poziomu oświecenia całego społeczeństwa, podniesieniu jego poziomu moralnego, sprawności gospodarczej, poziomu twórczości kulturalnej i uczestnictwa ludzi w wartościach kultury narodowej. Słowo „reforma” powinno oznaczać, że dokonuje się zmian na lepsze. S. Kaczor¹⁰ mocno podkreślał fakt, że w reformowaniu edukacji nie chodzi o to, by było jedynie inaczej, ale przede wszystkim chodzi o to, by było lepiej. Reformatorzy powinni zatem posiadać wiedzę o zależnościach między funkcjonowaniem szkoły a stanem oświecenia, i na co wskazuje F. Szlosek, nie powinni oni „manipulować siecią szkół, programami, rozkładem godzin, liczbą lat nauki, czyli tym wszystkim, co łatwo można zmienić decyzjami administracyjnymi”¹¹. Reforma, do której nie są przygotowani jej główni realizatorzy, czyli nauczyciele i do tego wprowadzana w pośpiechu wydaje się jedynie częścią projektu politycznego, a nie troską o przyszłe pokolenia Polaków. F. Szlosek, który analizował ponad 150 reform oświatowych przeprowadzanych na świecie, zauważa, że aż 75% z nich całkowicie się nie

---

⁸ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe, DzU 2017, poz. 59.

⁹ F. Szlosek, *Potrzeby i możliwości przygotowania nauczycieli do realizacji reformy edukacji w Polsce*, [w:] F. Szlosek (red.), *Kształcenie nauczycieli...*

¹⁰ S. Kaczor, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 17.

¹¹ F. Szlosek, *Potrzeby i możliwości...*, s. 12.

udało. Jedynie w 8% przypadków w pełni lub prawie w pełni osiągnięto zamierzenia. Autor zwraca również uwagę na najistotniejszy aspekt wprowadzanych reform i twierdzi, że „we wszystkich jednak przypadkach, co podkreśla się z całym naciskiem, decydującą rolę o powodzeniu reformy odegrał nauczyciel”¹².

Zmiany w oświacie, podobnie jak w innych dziedzinach życia, są niezbędne. Wymusza je postęp cywilizacyjny i gospodarczy oraz zmieniające się warunki życia. W związku z powyższym, dyskusja nad pożądanym kształtem polskiej edukacji powinna się toczyć, a kluczową rolę w tych dyskusjach powinni odgrywać sami nauczyciele. Warto również zauważyć, co podkreślał także S. Kaczor¹³, że przemiany w oświacie są procesami ciągłymi i w zasadzie nigdy się nie kończą. Ogłaszanie zatem terminów, które zaczynają lub kończą daną reformę, jest jedynie ogłaszaniem aktów prawnych oraz formalnych struktur edukacji. W wielu aspektach przemiany trwają nieustannie, z różnym nasileniem i różnym stopniem świadomości uczestników reform.

Zmieniający się świat, na co wskazuje J. Szempruch¹⁴, wymaga przygotowania nauczyciela do złożonych funkcji i zadań realizowanych w zmieniającej się rzeczywistości. Autorka zwraca uwagę, że „słaba więź edukacji szkolnej ze zmianami społecznymi może prowadzić do nienadążania za zmianą zarówno w treściach, metodach i środkach kształcenia, jak i w formach relacji wychowawczych”¹⁵. Od współczesnego nauczyciela wymagać należy przede wszystkim refleksyjnego myślenia, postawy gotowej na przyjęcie nowych wyzwań i zadań oraz umiejętności rozumienia rzeczywistości oświatowej. Kształcenie nauczycieli to problem budzący w Polsce wiele emocji, a to dlatego, że przygotowanie nauczyciela do pracy zawodowej, jego umiejętności zawodowe, autorytet, zaangażowanie i postawa moralna odgrywają znaczącą rolę w całym procesie edukacji.

Zawód nauczyciela należy do zawodów, dla których nie do końca możliwe jest opracowanie zamkniętego zbioru wiedzy i umiejętności mogącego zagwarantować pełne przygotowanie do pracy zawodowej. Kompetencje zawodowe, rozumiane jako skumulowane efekty kształcenia, a więc wszystko to, co nauczyciel wie, rozumie i potrafi wykonać, zawsze będą niewystarczające. Poza tym, w zawodzie nauczyciela kluczową rolę odgrywa również cała sfera osobowościowa, autorytet, zaangażowanie i postawa moralna. Problemy kształcenia nauczycieli pozostaną więc przedmiotem ciągłych dyskusji i sporów, a także badań pedeutologicznych. W dorobku naukowym pedeutologii wyróżnić można wiele koncepcji kształcenia nauczycieli, a proponowane modele kształcenia wynikają w dużej mie-

¹² Ibidem, s. 14.

¹³ S. Kaczor, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 17.

¹⁴ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej...*

¹⁵ Ibidem, s. 8.

rze z teoretycznego bądź praktycznego ujmowania zawodu nauczyciela i dokonują się pod wpływem czasu, różnych nurtów oraz orientacji. W zależności od znaczenia nadawanego teorii, S. Dylak¹⁶ wyodrębnia dwie przeciwstawne koncepcje, pierwszą opartą na racjonalności technologicznej, według której teoria ma służyć szeroko ujmowanej praktyce pracy nauczyciela. Powinna być zbiorem zaleceń, który ma sprawdzać się w działalności praktycznej nauczyciela. Wskazuje się tu model mistrza praktyki, do którego ma w swojej pracy zawodowej dążyć nauczyciel. Druga koncepcja stawia teorię w centrum działań nauczycielskich. To właśnie teoria ma stanowić podstawę wypracowania osobistych zasad działania i indywidualnych koncepcji kształcenia nauczycieli. W literaturze pedeutologicznej odnajdujemy wiele typologii koncepcji kształcenia nauczycieli, mniej lub bardziej rozbudowanych. Nie ma jednej słusznej koncepcji, na podstawie której możliwe by było budowanie spójnego modelu kształcenia nauczycieli, natomiast analiza funkcjonujących w praktyce koncepcji kształcenia nauczycieli wskazuje na wiele niedociągnięć. Obecny sposób kształcenia, zdaniem J. Szempruch¹⁷, marginalizuje znaczenie wiedzy psychologiczno-pedagogicznej, która jest ulokowana często na obrzeżach systemu kształcenia prowadzonego na różnych kierunkach studiów i w różnych typach uczelni. Nauczycielom zarzuca się technologiczny, bezrefleksyjny przekaz wiedzy i kontrolę poziomu jej przyswojenia.

Nauczyciel to człowiek, od którego społeczeństwo oczekuje zaangażowania w szeroko rozumiane procesy edukacyjne. Rola i znaczenie osoby nauczyciela w procesie wychowania i kształcenia zawsze będzie pozostawać znacząca pomimo zmieniających się systemów politycznych i społecznych oraz poglądów na wychowanie i kształcenie. Doniosłość tej roli podyktowana jest tym, że nauczyciel w swojej pracy zawodowej funkcjonuje na płaszczyźnie różnorodnych relacji interpersonalnych, wśród których szczególnie istotna jest ta występująca pomiędzy uczniem i nauczycielem. Uczeń w tej relacji jest jednostką zdecydowanie słabszą, w pewnym sensie „skazaną” na dobrą wolę nauczyciela, jego życzliwość, uczciwość czy też rzetelność w wypełnianiu obowiązków zawodowych. Można zatem uznać, że praca nauczyciela to swoistego rodzaju „zobowiązanie moralne”. Wybitny polski pedeutolog – Jan Władysław Dawid – twierdził, że *w żadnym zawodzie człowiek nie ma tak wielkiego znaczenia, jak w zawodzie nauczycielskim*. To właśnie w tym zawodzie istotne znaczenie ma osobisty stosunek nauczyciela do dziecka, który autor nazywa *miłością dusz ludzkich*. Oznacza to, że zawód nauczyciela powinny wybierać osoby posiadające określone cechy osobowości. Tymczasem w większości polskich uczelni, które kształcą przyszłych nauczycieli,

---

¹⁶ S. Dylak, *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2004, s. 561-562.

¹⁷ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej...*, s. 257.

ciągle trwa negatywna selekcja do tego zawodu. W literaturze pedeutologicznej można odnaleźć wiele interesujących badań koncentrujących się na osobowościowej stronie zawodu nauczyciela. Badacze rozpatrujący ten obszar pozyskują materiał empiryczny najczęściej na kilku płaszczyznach: od samych nauczycieli, których pytają o cechy osobowe idealnego nauczyciela, od uczniów, do których zwracają się z pytaniem, jakie walory osobowe nauczycieli cenią najbardziej, od przełożonych – dyrektorów, kierowników placówek, którzy wymieniają pożądane właściwości swoich podwładnych. Istnieje także nurt badań, w którym autorzy dokonują analizy biograficznej znanych pedagogów, wskazując tym samym na te właściwości, które warto kształtować u osób podejmujących ten zawód. Charakterystyczne dla nurtu badań osobowości nauczycieli jest tworzenie modeli, wzorów czy układów cech, jakie powinna posiadać ta grupa zawodowa. Jest rzeczą oczywistą, że owe „modele” nie są bezpośrednim odzwierciedleniem rzeczywistych zachowań i cech osobowych nauczycieli, jednak z całą pewnością stanowią cenne źródło wiedzy, wyrażają aspiracje i dążenia, przyczyniając się tym samym do tworzenia etosu zawodowego tej grupy zawodowej.

Dyskusje społeczne i naukowe dotyczące zawodu nauczycielskiego oraz edukacji nauczycieli toczą się w Polsce od wielu lat. Pytania o to, jaki powinien być współczesny nauczyciel, nadal pozostają pytaniami otwartymi. Z raportów badań oraz licznych prac pedeutologicznych wynika, że współczesny nauczyciel powinien przyjmować postawę przewodnika, doradcy i przyjaciela respektującego podmiotowość swoich podopiecznych. Nauczyciel powinien osiąść wiele kompetencji, wśród których kluczowe są: kompetencje praktyczno-moralne oraz techniczne¹⁸. Jednak kompetencje, jakie nabywa nauczyciel, zawsze będą niewystarczające, ponieważ nie ma doskonałych narzędzi służących prognozowaniu przyszłości. Poprzez kompetencje, zgodnie z definicją stworzoną dla potrzeb Krajowych Ram Kwalifikacji, należy rozumieć wszystko to, co dana osoba wie, rozumie i potrafi wykonać, czyli jej skumulowane efekty uczenia się. W literaturze przedmiotu dużo miejsca poświęcono kompetencjom nauczyciela. Znaczenie słowa *kompetencja* (od łacińskiego *competentia* – odpowiedzialność, zgodność) obejmuje zakres wiedzy, umiejętności oraz odpowiedzialności uprawniający jednostkę do wykonywania określonych czynności¹⁹. Termin *kompetencje* odnosi się do obszaru wiedzy, który dana osoba posiada, a także do wykształconych umiejętności i posiadanego doświadczenia. W literaturze pedeutologicznej kompetencje określane są również jako umiejętności, zdolności i sprawności służące do roz-

¹⁸ R. Kwaśnica, *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003.

¹⁹ B. Dunaj (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Reader's Digest Przegląd, Warszawa 2007, s. 398.

wiązywania różnych problemów. S. Dylak określa kompetencje jako „zbiór wiedzy, umiejętności, dyspozycji oraz postaw i wartości, niezbędnych dla skutecznej realizacji nałożonych zadań”²⁰. Zaznacza także, że są one kategorią podmiotową i zawsze przypisane są do określonej osoby bądź grupy osób. Wchodzą w skład przygotowania zawodowego i odnoszą się do zawodu, a to oznacza, że w każdym zawodzie można wyróżnić tak zwane kluczowe kompetencje. Kompetencje nauczycieli J. Prucha określa jako „zbiór profesjonalnych umiejętności, wiedzy, wartości oraz postaw, którymi musi dysponować nauczyciel, aby mógł efektywnie wykonywać swoją pracę”²¹. Kompetencje nauczycielskie definiują również E. Goźlińska i F. Szlosek jako „strukturę poznawczą złożoną z umiejętności, wiedzy, dyspozycji i postaw niezbędnych do realizacji zadań wynikających z określonej koncepcji edukacyjnej”²². Kompetencje osiąga się dzięki ciągłej pracy nad sobą, nabywa się je w procesie edukacji i rozwija poprzez życiowe doświadczenie oraz ciągłe doskonalenie własnego warsztatu zawodowego. Mają one charakter dynamiczny i są rozwijane w toku życia człowieka. Składnikami kompetencji zawodowych nauczyciela są wiadomości, umiejętności, doświadczenie, umiejętność przewidywania skutków zachowań, odpowiedzialność, właściwa postawa etyczna oraz cechy osobowości niezbędne w danym zawodzie. Kompetentny nauczyciel zna wartości i posługuje się nimi w swoim życiu, przestrzega określonych zasad moralnych i posiada zdolność do prowadzenia refleksji moralnej. Nabywanie kompetencji jest procesem ciągłym i długotrwałym, można by rzec, że niekończącym się, a jeśli chodzi o kształcenie nauczycieli, powinno być ono na poziomie studiów zainicjowane na tyle skutecznie, by przyszły nauczyciel czuł potrzebę ich regularnego nabywania i doskonalenia. Wszystkie opisy i klasyfikacje kompetencji zawodowych nauczyciela, jakie odnajduje się w literaturze pedeutologicznej, prowadzą do stwierdzenia, że „współczesny nauczyciel postrzegany jest przede wszystkim jako podmiot zmiany”²³. W związku z powyższym od nauczyciela oczekuje się, by stał się on w większym stopniu aktywnym uczestnikiem oraz odpowiedzialnym i odważnym sprawcą zmian w edukacji. Nauczyciel musi czuć potrzebę ustawicznego doskonalenia własnych kompetencji zawodowych oraz zachowania równowagi między kompetencjami przedmiotowymi, pedagogicznymi i własnym rozwojem zawodowym i osobowym.

O sukcesie szkoły w zmieniającym się świecie może decydować, na co zwraca uwagę J. Szempruch, ciągły rozwój zawodowy nauczyciela. Samo pojęcie

²⁰ S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Wyd. UAM, Poznań 1995.

²¹ J. Prucha, *Pedeutologia*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, t. 2, Wyd. GWP, Gdańsk 2006.

²² E. Goźlińska, F. Szlosek, *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Wyd. ITE, Radom 1997.

²³ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej...*, s. 197.

rozwój kojarzy się ze zmianą, z przejściem od gorszej do lepszej jakości czy też z powiększeniem się czegoś. Cz. Plewka, dokonując analizy pojęcia *rozwój*, wskazuje na rozległość i wieloznaczność tego pojęcia. Autor przyjmuje, że „zawodowy rozwój nauczyciela jest długotrwałym i kierunkowym procesem przemian, wywołanych czynnikami wewnętrznego i zewnętrznego oddziaływania, w którym da się wyróżnić zachodzące w sposób prawidłowy etapy ilościowych i jakościowych przemian (faz rozwojowych) świadczących obiektywnie o tym, że zmierza on systematycznie w kierunku wytyczonym przez sens własnego życia. Istotą tak rozumianego zawodowego rozwoju jest osiągnięcie nauczycielskiego profesjonalizmu. U podstaw zawodowego rozwoju leży zaspakajanie potrzeb oraz sens życia”²⁴. Z definicji przytoczonej przez autora jednoznacznie wynika, że zawodowy rozwój nauczyciela jest przede wszystkim „dziełem samego nauczyciela”. To nauczyciel, w trosce o samego siebie, powinien w sposób najwłaściwszy wykorzystywać wszelkie możliwości, by zmierzać do nauczycielskiego profesjonalizmu. Współczesny nauczyciel musi posiadać pełną świadomość tego, że edukacja jest siłą sprawczą rozwoju. Do jego podstawowych zadań – oprócz budowania mądrości, rozumienia świata oraz odpowiedzialności za rozwój innych ludzi należy zaliczyć tworzenie wizerunku i atmosfery szkoły, która wspiera dobre samopoczucie i aktywność uczniów, ich rozwój ogólny oraz przyczynia się do osiągnięcia wyników. Konsekwencją takich oczekiwań są wymagania stawiane nauczycielom. Aby nauczyciel mógł sprostać tym wymaganiom, musi posiadać umiejętność kierowania własnym rozwojem zawodowym. W tym miejscu wracamy do punktu wyjścia, czyli kształcenia przyszłych nauczycieli. Cz. Plewka²⁵ postuluje, aby zmodernizować system kształcenia nauczycieli, tak aby zdecydowanie większy nacisk położyć na kształtowanie umiejętności przyszłych nauczycieli, w tym na kształtowanie umiejętności kierowania własnym rozwojem zawodowym. Zmiany, które są wpisane w system polskiej edukacji, musi poprzedzić gruntowna naprawa całego systemu kształcenia nauczycieli z równoczesnym doksztalaniem i doskonaleniem czynnych zawodowo nauczycieli. Niezbędna w edukacji nauczycieli, na co zwraca uwagę J. Szempruch, jest „dobra podbudowa ogólna i humanistyczna, znajomość myśli pedagogicznej, psychologicznej, filozoficznej i socjologicznej, aby gruntownie poznać świat, ideały wychowawcze, wartości, zdobywać umiejętność dialogu i współdziałania z innymi podmiotami edukacji”²⁶. Nauczyciele stanowią bardzo ważny filar szeroko pojętej edukacji i to oni odgrywają bardzo ważną rolę w całym procesie wszelkich zmian społecznych. To właśnie ta grupa zawodowa wyposaża przyszłe pokolenia Polaków

²⁴ Cz. Plewka, *Uwarunkowania zawodowego rozwoju...*, s. 71.

²⁵ Ibidem, s. 414.

²⁶ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej...*, s. 275.

w postawy i kompetencje niezbędne do sprawnego funkcjonowania w zmieniającym się świecie. Na zakończenie warto jeszcze raz przytoczyć stanowisko S. Kaczora, który twierdził, że w *przemianach edukacji wszystko zaczyna się i kończy na nauczycielu*, stąd należy tej grupie zawodowej poświęcić należną uwagę.

Bibliografia

- Dunaj B. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Reader's Digest Przegląd, Warszawa 2007.
- Dylak S., *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Wyd. UAM, Poznań 1995.
- Goźlińska E., Szłosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Wyd. ITE, Radom 1997.
- Hejnicka-Bezwińska T., *Pedagogika ogólna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Kaczor S., *Kształcenie nauczycieli do realizacji celów nauczania i wychowania*, [w:] F. Szłosek (red.), *Kształcenie nauczycieli a reforma systemu edukacji w Polsce*, praca zbiorowa z cyklu: Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli, Wyd. ITE, Radom 2000.
- Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Madalińska-Michalak J., *Skuteczne przywództwo w szkołach na obszarach zaniedbanych społecznie. Studium porównawcze*, Wyd. UŁ, Łódź 2012.
- Plewka Cz., *Uwarunkowania zawodowego rozwoju nauczycieli*, Wyd. IBE, Warszawa 2009.
- Prucha J., *Pedeutologia*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, t. 2, Wyd. GWP, Gdańsk 2006.
- Szempruch J., *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Wyd. Impuls, Kraków 2012.
- Szłosek F., *Potrzeby i możliwości przygotowania nauczycieli do realizacji reformy edukacji w Polsce*, [w:] F. Szłosek (red.), *Kształcenie nauczycieli a reforma systemu edukacji w Polsce*, praca zbiorowa z cyklu: Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli. Wyd. ITE, Radom 2000.
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wyd. Znak, Kraków 2009.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe. DzU 2017, poz. 59.

Streszczenie

Każda zmiana społeczna stawia przed szkołą i nauczycielami nowe wyzwania. Szkoła i nauczyciel to dwa najważniejsze filary szeroko pojętej edukacji. To one stanowią fundament wszelkich zmian, w których należy upatrywać postępu gospodarczego, społecznego

i kulturalnego. W przypadku wszelkich zmian, jakie dokonują się w edukacji, decydującą rolę odgrywa nauczyciel. W zmieniającym się świecie od nauczyciela wymaga się przede wszystkim, by potrafił nadażać za zmianami, wskazywał kierunek zmian i co najważniejsze – był tłumaczem i interpretatorem zachodzących zjawisk. Jest to duża odpowiedzialność, wymagająca odpowiedniego przygotowania zarówno kandydatów do zawodu nauczyciela, jak i osób już zatrudnionych. W artykule podjęto próbę ukazania roli i znaczenia nauczyciela w sytuacji zmian społecznych.

The teacher's role in the contemporary social changes

Summary

Every social change poses new challenges to school and teachers. School and teacher are the two main pillars of the education system as a whole. They are the foundation of any changes, among others, the social and cultural ones, and the economic growth as well. The success of any changes, which take place in the education, is based on a teacher's key role. Nowadays, the changing world of teaching forces a teacher to keep up with the latest trends, to show the direction of changes, and most important – to be a translator and an interpreter of the occurring phenomena. It is a big responsibility that requires an adequate preparation from both would-be teachers and those who are already employed. The article attempts to show the role and importance of the teacher during the time of social changes.